

УДК 378:7.071.4: 376
Ф 51

Тетяна ФІЛАТЬЄВА,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри образотворчого мистецтва
і професійної майстерності
ДЗ «Луганський національний університет
імені Т. Шевченка,
м. Луганськ, Україна

ВИКОРИСТАННЯ СИТУАЦІЙ КВАЗІПРОФЕСІЙНОГО ХАРАКТЕРУ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ХУДОЖНИКІВ-ПЕДАГОГІВ

Філатьєва Т. В. Використання ситуацій квазіпрофесійного характеру в процесі підготовки художників-педагогів. У статті розглядається квазіпрофесійна діяльність художників-педагогів, наведено приклади квазіпрофесійних ситуацій, які необхідно застосовувати при підготовці майбутніх художників-педагогів для позашкільних закладів освіти художньо-естетичного спрямування та визначено роль цих квазіпрофесійних ситуацій у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу освіти.

Ключові слова: квазіпрофесійна діяльність, художник-педагог, педагог позашкільного закладу освіти, підготовка, художньо-естетичне спрямування.

Філатьєва Т. В. Использование ситуаций квазіпрофессионального характера в процессе подготовки художников-педагогов. В статье рассматривается квазіпрофессиональная деятельность художников-педагогов, приведены примеры квазіпрофессиональных ситуаций, которые необходимо применять при подготовке будущих художников-педагогов для внешкольных учебных заведений художественно-эстетического направления и определена роль данных квазіпрофессиональных ситуаций в учебно-воспитательном процессе высшего учебного заведения.

Ключевые слова: квазіпрофессиональная деятельность, художник-педагог, педагог внешкольного учебного заведения, подготовка, художественно-эстетическое направление.

Filatyeva T. V. Using quasi professional nature of situations in preparation of artists and teachers. In this article quasi professional activities of artists and teachers are analysed. Examples of quasi professional situations that should be used in the preparation of future artists and teachers for out-of-school educational institutions of artistic and aesthetic areas are provided and the role of quasi professional situations in the educational process of higher educational institutions is determined.

Key words: quasi professional activity, artist and teacher, out-of-school education facilities, training, artistic and aesthetic direction.

Постановка проблеми. Складний час перебування системи освіти вимагає перегляду всіх ланок неперервного освітнього процесу. Сьогодення вплинуло й на зміст позашкільної роботи. Економічні, ринкові відносини, здатність до вільного вибору сфери діяльності – усі ці чинники посилюють потреби особистості в отриманні додаткової освіти, раннього професійного самовизначення. Так зростає попит на додаткові освітні послуги, посилюється увага батьків і дітей до позашкільної діяльності художньо-естетичного спрямування. Тому перед вищим навчальним закладом постає проблема підготовки фахівця у галузі мистецтва до художньо-педагогічної діяльності.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Науковці характеризують готовність через такі показники: професійну спрямованість інтересів студентів (О. Абдулліна), мотиви, інтерес і прагнення до професійної діяльності (В. Бойко, Г. Воробйова, Л. Григоренко, І. Нікулін, О. М'ясоєдова); якість знань (В. Васенко, Р. Нізамов, І. Нікулін, Л. Савченко); оцінку власної діяльності й самого себе як її суб'єкта, рефлексивну поведінку (Г. Воробйова, Т. Гущина, І. Нікулін); самостійність та активність у роботі (О. Абдулліна, О. М'ясоєдова, Л. Савченко); емоційне ставлення до професійної діяльності (І. Нікулін), здатність регулювати свій стан та стан інших (Л. Григоренко), задоволеність діяльністю (Г. Воробйова, Л. Ліненко, Л. Нечаєва).

Мета статті – розкрити сутність та значення квазіпрофесійних ситуацій у процесі підготовки художників-педагогів.

Виклад основного матеріалу. В. Орлов стверджує, що «професійне становлення майбутнього фахівця ґрунтується на його громадському та особистому досвіді, тому опанування професії й розвиток професійних якостей, крім засвоєння певних когнітивних схем, умінь, систем предметних значень, спеціальних засобів мислення, передбачає глибокі перетворення структур суб'єктивного досвіду» [180: с. 43]. Дослідник наголошує перш за все на психологічному становленні особистості педагога – усвідомленні себе в професійній галузі, тому, на наш погляд, досить актуальним є впровадження в навчально-виховний процес вищого навчального закладу художньо-педагогічних ситуацій квазіпрофесійного характеру.

Квазіпрофесійна діяльність (квазі – від лат. quasi – якби, немов) – це діяльність, у якій студенти виходять за межі опрацювання вузької теми заняття, шляхом включення в моделювання реальних ситуацій вирішують професійні завдання та питання професійної взаємодії. Квазіпрофесійний досвід сприяє розвитку у студентів не тільки пізнавальної активності, а й професійної мотивації. Таким чином, задається напрям діяльності студентів від навчальної до професійної, що пов'язано також із трансформацією загальних інтересів, потреб, мотивів у пізнавально-професійні, оскільки кожна змодельована ситуація потребує від майбутнього фахівця активної пізнавальної діяльності та творчого пошуку [1].

Включення студентів до вирішення художньо-педагогічних ситуацій, адекватних особливостям

художньо-педагогічної діяльності в позашкільних закладах освіти – здійснювалося шляхом використання художньо-педагогічних ситуацій квазіпрофесійного характеру, що вимагали активного проживання, переживання, вирішення майбутніми фахівцями в галузі мистецтва тих чи тих проблем практико-орієнтованого характеру.

Такі художньо-педагогічні ситуації можуть бути об'єднані окремими виховними завданнями та ставити ланцюжок послідовних подій: художньо-творчі проекти (групові, індивідуальні творчі покази), майстер-класи, виступ на семінарському занятті тощо. У процесі моделювання педагогічних ситуацій на заняттях з курсу «Методика викладання образотворчого мистецтва» створювалися умови для пізнання кожним студентом самого себе, своїх емоцій, оцінок, ставлень. При розв'язанні художньо-педагогічних ситуацій майбутній педагог-позашкільник демонстрував не лише свої фахові знання, уміння й навички, а й власну педагогічну майстерність у ході організації навчально-виховного процесу в позашкільній установі художньо-естетичного напрямку.

Уміння та навички, необхідні для організації художньо-педагогічної діяльності в системі позашкільля, головним чином, формувалися в межах курсу «Методика викладання образотворчого мистецтва» в студентів спеціальностей «Декоративно-прикладне мистецтво», «Образотворче мистецтво», у процесі викладання допоміжних психолого-педагогічних дисциплін. У ході засвоєння лекційного курсу використовувалися такі засоби реалізації художньо-педагогічної діяльності, як гра, моделювання (наприклад, образу вихователя позашкільного закладу), домислювання, асоціювання, проектування, колективна творча справа.

Досить актуальним є засіб моделювання педагогічних ситуацій, застосовуваний на практичних заняттях, де студент уявляв себе в образі вихователя позашкільного закладу художньо-естетичного напрямку, створював власну модель керівника навчально-виховного процесу, розробляв необхідний наочний демонстративний матеріал, конспекти занять за певною темою. Члени студентської групи перевтілювалися в образи вихованців позашкільних закладів, допомагаючи уявному педагогу-позашкільнику реалізувати задум. Зазначена форма роботи допомагає майбутнім викладачам мистецтва відчувати себе й у ролі педагога позашкільного закладу художньо-естетичного напрямку, і в ролі вихованця; відзначити «плюси» й «мінуси» в роботі організатора художньо-педагогічного процесу. На заняттях такого типу на кожен експериментальний урок призначалися опоненти, експерти чи рецензенти, які намагалися дати оцінку діяльності одногрупника, відзначити переваги та недоліки творчого акту. Деякі практичні заняття проводилися безпосередньо на базі позашкільного закладу додаткової освіти.

Театралізація сприяла формуванню готовності до художньо-педагогічної діяльності завдяки наявності в ній таких якостей, як синкретизм засобів художнього вираження, колективність діяльності, взаємодоповнюваність рольових позицій «режисе-

ра» й «актора». У ній створена можливість самореалізації, оскільки для досягнення загальної мети, створення нового художнього продукту кожний учасник виконував індивідуальну дію, яка була обрана ним самостійно, на основі власних можливостей. Інтеграція індивідуальних мотивів підвищувала взаємну зацікавленість учасників в ефективності роботи, визначала зростання пізнавальної активності й творчої самостійності [2: 12].

З питомих інтересом студенти розв'язували педагогічні ситуації, різні за змістом та характером, намагалися самі змоделювати певні ситуації. Така форма роботи проводилася на заняттях з «Методики викладання образотворчого мистецтва» будь-якого типу й сприяла виробленню навичок адаптації майбутнього вихователя в будь-якій життєвій ситуації професійно-педагогічного характеру. Так, можна навести педагогічні задачі, що пропонувалися студентам для розв'язання в ході експерименту.

Задача № 1. Вихованці молодших класів засумували при ознайомленні з натюрмортом. На їхню думку, розглядати натюрморти нецікаво, й даремно митці їх пишуть. Завдання: як розтлумачити вихованцям складну специфіку цього жанру та його великі можливості?

Задача № 2. Заняття з декоративної композиції в 4 класі за розкладом останнє. Часто адміністрація знімає із заняття кілька або й узагалі всіх вихованців старших класів для підготовки до творчих заходів (монтаж/демонтаж виставок), суспільної або господарчої роботи. Завдання: як на цю ситуацію повинен реагувати вихователь? Чи можна запобігти таких зривів занять і як?

Важливим напрямом у процесі моделювання різних форм діяльності художника-педагога у позашкільних закладах освіти було звернення до інформаційно-комунікаційних технологій, які створюють неперевершені можливості для введення дітей у світ мистецтва, презентації результатів дитячої творчості. Увага студентів мистецьких спеціальностей була звернена до віртуальних галерей дитячої творчості (наприклад, kidz-art.narod.ru; newart.ru; znv.ru; rndavia.ru/gallery), до періодичних видань для педагогів художньої освіти (art.1september.ru/index.php; art-in-school.narod.ru; art-in-school.ru/art/index.php?page=00; art-in-school.ru/izo/index.php?page=00 та ін.). Так само, студенти зверталися до спеціалізованих Інтернет-ресурсів з проблем організації позашкільної освіти (наприклад, російські сайти – vidod.edu.ru; dopedu.ru; українські – udcro.ucoz.ua (Український державний центр позашкільної освіти), skviuarmk.ucoz.ua (сайт журналу «Позашкільна освіта», rou.org.ua (сайт «Позашкільна освіта») та ін.

Результати дослідження засвідчили той факт, що моделювання ситуацій педагогічного спілкування забезпечує розвиток професійних здібностей до розв'язання художньо-педагогічних ситуацій у майбутніх викладачів мистецьких дисциплін. Моделювання таких конфліктних ситуацій сприймалося аудиторією як «хвилина відпочинку», що здійснювалася шляхом відволікання, зміни виду діяльності. Розв'язання таких художньо-педагогіч-

них ситуацій сприяло введенню майбутнього педагога-позашкільника в професійно-творчу атмосферу.

Художньо-педагогічний процес було організовано так, що він базувався на співтворчості педагога й студента, майбутніх учителів між собою, у моделюванні педагогічних ситуацій створені умови для пізнання кожним самого себе, своїх емоцій, оцінок, ставлень. Співтворчість сприяла виробленню в студентів важливих соціальних навичок: відповідальності, уміння конструювати свою поведінку з урахуванням позицій інших людей, що є чинником розвитку гуманістичних мотивів спілкування, допомагала виробленню в студентів демократичного стилю керування. Співпереживання, що виникає в процесі співтворчості, сприяло емоційному розвитку студентів, формуванню відчуття комфорту в процесі навчання, створенню передумов для виникнення почуття задоволення від занять.

У межах програмового курсу «Композиція» на практичних заняттях студенти виконували творчі завдання, які були спрямовані на розвиток художньо-творчих рефлексивних здібностей. Студентам пропонувалася тема, яку вони повинні були вирішити образно в зазначеній техніці при застосуванні певних художніх засобів. До розв'язання було представлено такі теми, як: створити просторову композицію – образ у геометричних тілах (матеріал: папір, гелеві ручки двох кольорів); створити аплікацію (натюрморт) з власне створених різних фактур одного кольору (матеріал: папір, простий олівець); у техніці кляксографії створити композицію «Етнічні сюжети України» (матеріал: папір, туш, чорна гелева ручка).

У ході виконання творчих завдань студенти експериментальної групи проявили зацікавленість до таких завдань. Аналіз продуктів творчої діяльності засвідчує, що студенти мистецьких факультетів здатні до рефлексії на творчому рівні. Так, відрефлексувавши свої знання, уявлення, світоглядні позиції з низки питань студенти створили досить оригінальні художні образи, які дозволяють стверджувати, що 40% аудиторії за час експерименту відпрацювали навички рефлексивної діяльності в галузі художньо-творчої діяльності.

Формування вмін та навичок, необхідних для організації художньо-педагогічної діяльності в позашкільному закладі, відбувалося в рамках Днів науки, які традиційно щороку проводяться в Інституті культури і мистецтв ЛНУ імені Тараса Шевченка. У межах Днів науки нами було організовано майстер-клас з художньої кераміки, який мав навчально-пізнавальний характер. Кожен студент, спираючись на рекомендації провідного викладача, демонстрував свій спосіб декорування глиняного виробу. Такий захід дав змогу студентам повторити вже відомі й пізнати нові способи декорування гончарних виробів та передати технологічні особливості своїм колегам, демонструючи в такий спосіб свої фахові й педагогічні вміння. У межах таких заходів ми формували здатність майбутнього художника-педагога донести інформацію до аудиторії, а в процесі дискусії з питань за специфікою техніки виконання спроможність до діалогу.

Навички роботи з творами мистецтва формувалися в межах курсів «Історія мистецтва», «Інтерпретація символіки творів образотворчого мистецтва», «Аналіз художніх особливостей творів декоративно-прикладного мистецтва» на спеціальностях «Образотворче мистецтво» та «Декоративно-прикладне мистецтво».

Під час проведення занять із зазначених вище курсів використано різні форми організації занять: лекції, бесіди, екскурсії, індивідуальні заняття тощо. З метою формування навичок роботи з творами мистецтва ми застосували таку форму роботи, як час мистецтва (що ґрунтується на втягненні студентів до розв'язання творчого завдання), у процесі якого майбутні педагоги-позашкільники організовували діалогову взаємодію художнього твору, інтерпретували, аналізували твори образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва. Така форма роботи зумовила вироблення в студентів навичок естетичної оцінки художніх творів. У разі нерозуміння студентами поставленого перед ними завдання ми розробили приблизну схему аналізу художнього твору.

Представляємо основні, на наш погляд, компоненти аналізу творів мистецтва: 1. Відомості про автора, назву, рік написання картини. 2. Власна інтерпретація сюжету. 3. Ідейно-тематична спрямованість. 4. Аналіз композиційного рішення (установлюється доцільність окремих деталей, виділення планів). 5. Оцінка колірного рішення твору. 6. Символіка образів, деталей. 8. З'ясування загальної настрою твору мистецтва.

Висновки і перспективи. Схема аналізу пропонується виключно для студентів художньо-педагогічних факультетів або навчальних закладів з поглибленим вивченням мистецтва як такого, оскільки коло поставлених питань вимагає попереднього засвоєння фахових дисциплін, таких як «Кольорознавство», «Композиція» тощо й додаткових дисциплін, наприклад, літератури, де вони знайомляться з тропами: епітет, порівняння, метафора, асоціативна аналогія.

Особлива увага приділялася включенню студентів у вирішення художньо-педагогічних ситуацій, адекватних особливостям художньо-педагогічної діяльності у позашкільних закладах освіти. Такі художньо-педагогічні ситуації можуть бути об'єднані окремими виховними завданнями та становити собою ланцюжок послідовних подій: художньо-творчі проекти (групові, індивідуальні творчі покази), майстер-класи, виступ на семінарському занятті тощо.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА

1. Бочарникова Т. Ф. Квазіпрофесійна діяльність як чинник успішного формування професійно-педагогічної спрямованості майбутніх учителів іноземних мов. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?..
2. Прокоф'єва И. В. Формирование готовности студентов вузов искусств и культуры к художественно-педагогической деятельности: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Ощая педагогика, история педагогики и образования» / И. В. Прокоф'єва. – Тюмень, 2002. – 24 с.

Стаття надійшла до редколегії 15 лютого 2016 р.